

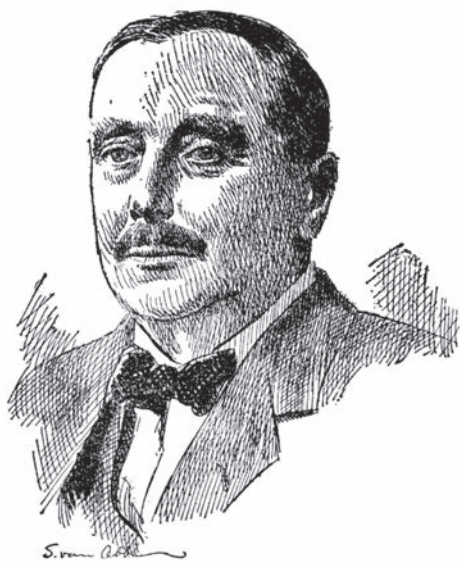
HERBERT GEORGE

W E L L S

STRUČNÉ
DEJINY
SVĚTA

Vydavateľstvo
Spolku slovenských spisovateľov

HERBERT GEORGE WELLS

1866 - 1946

HERBERT GEORGE
W E L L S

STRUČNÉ
DEJINY
SVETA

(Preložené z A Short History of the World.
H. G. Wells. Collins. London and Glasgow 1965.
Text revidoval a aktualizoval Raymond Postgate
a G. P. Wells.)

Herbert George Wells: A Short History of the World. Collins.
London and Glasgow 1965.

All rights reserved.

Translation © Marian Gazdík 2018

Cover design © Jana Satková 2018

Slovak Edition © 2018 by Vydavateľstvo Spolku slovenských
spisovateľov, spol. s r.o., Bratislava

e-mail: vsss@stonline.sk; <http://www.vsss.sk>

u. fond
na podporu
umenia

Knižné vydanie diela bolo realizované s finančnou podporou
Fondu na podporu umenia

Herbert George Wells: Stručné dejiny sveta

Zodpovedná redaktorka: Oľga Kudláčová

Sadzba: Jana Satková

Tlač: P+M Turany

Prvé vydanie

Printed in Slovakia

ISBN 978-80-8202-023-9

Milí čitatelia, dostávate do rúk prvý slovenský preklad diela H. G. Wellsa *Stručné dejiny sveta*. Po prvý raz vyšla táto kniha v roku 1922 a odvtedy ju ešte za autorovho života vydali niekoľkokrát. V istom zmysle je výsledkom jeho práce na inom imponujúcom diele, *Náčrte dejín* (An Outline of History) s rozsahom (so všetkými tabuľkami a mapami) takmer 1 300 strán (!), hoci autor popiera, že by *Stručné dejiny* boli len mechanickým skrátením predošlej knihy.

Od prvého vydania týchto dejín už ubehlo takmer celé storočie, čím sa prekladané dielo stalo v mnohých ohľadoch nepresné a neaktuálne. Nebudeme sa zmieňovať o tom, že celá prvá časť o vzniku Zeme ako vesmírneho telesa a o vzniku života a jeho vývoji na Zemi nie je úplne presná a od prvého vydania diela nastali vo vedeckom poznaní v tejto oblasti veľké posuny. Dúfame, že čitatelia tieto posuny láskavo vezmú do úvahy, ospravedlnia prípadné odchýlky textu od skutočného stavu poznania v súčasnom období a z dostupných zdrojov si doplnia relevantné informácie.

My sme sa sústredili na to obdobie dejín, pre ktoré už existujú písomné záznamy, teda zhruba od najstarších období egyptskej a sumerskej ríše. Aj pre obdobie najstarších dejín, teda pre obdobie staroveku, ale aj stredoveku a novoveku, platí, že sa dosiahli nové poznatky, respektíve príslušní odborníci majú na mnohé javy iný pohľad. Preto sme sa rozhodli doplniť preložený text autora, ktorý sme nechali autentický v maximálnej možnej miere, vlastnými poznámkami pod čiarou. V nich sme v stručnosti uviedli relevantné informácie, ktoré máme v súčasnosti k dispozícii.

Ďalšou veľkou oblasťou, kde sme pociťovali potrebu doplniť text, bol obrovský rozvoj vedy a techniky, najmä informačných technológií, od prvého vydania diela. Preto sme najmä kapitoly, ktoré sa týkajú nástupu priemyselnej revolúcie v 17. až 19. storočí a rapídneho rozvoja vedy a techniky, doplnili informáciami o súčasnom stave v tejto oblasti.

Napokon sme sa zamerali na informácie o slovenských dejinách. Je samozrejmé, že Wells ako príslušník anglického národa sa pozeral na dejiny zo svojho uhla pohľadu a dejiny Slovenska či vôbec strednej Európy do veľkej miery prehliadal. Pociťovali sme potrebu doplniť dielo o príslušné informácie a postrehy najmä v časti Chronologický prehľad. Uviedli sme udalosti, ktoré sú pre dejiny Slovenska podstatné, ako základné fakty o panovníkoch Veľkej Moravy, o kultúrnej misii vierozvestov Konštantína a Metoda, čím sa začala literárna a kultúrna tvorba na našom území, alebo o takých podstatných udalostiach pre vývoj v strednej Európe, ako bola bitka medzi vojskami Uhorska a tureckého sultána pri Moháči v roku 1526. Snažili sme sa, aby bolo čitateľom jasné, ktorý text patrí autorovi a ktoré vsuvky sme pridali my, preto sme vložené heslá označili kurzívou.

Chceli by sme sa však zmieniť aj o záležitostiach, ktoré autor z nepochopiteľných dôvodov vynechal, hoci patrili medzi najvýznamnejšie udalosti anglických dejín. Máme na mysli vynechanie zmienky o tom, ako v roku 1215 anglický kráľ Ján I. Bezzemok vydal a podpísal *Magnu Chartu*, ktorou poskytol šľachte rozsiahle práva. Tento významný historický dokument sa neskôr stal základom anglického

ÚVOD

ústavného zriadenia aj ústavného práva Veľkej Británie a USA. Preto sme do prehľadu vložili aj zmienky o podobných udalostiach. Nie je jasné, prečo Wells vôbec nespomína meno Charlesa Darwina, veľkej osobnosti anglickej vedy, prírodovedca a autora koncepcie o evolúcii v prírode a prirodzenom výbere druhov, hoci o nej v texte hovorí.

Chceme zdôrazniť, že cieľom tejto publikácie bolo podať základný súhrn informácií o dejinách ľudstva, aby si čitatelia vedeli vytvoriť o nich základnú predstavu a dokázali sa v nej ľahko orientovať. Z toho je jasné, že sa autor nemohol do podrobností venovať všetkým obdobiam rovnako a ísť do veľkých detailov. Preto dúfame, že dielo, ktoré teraz ponúkame v slovenskom preklade, splní túto funkciu a motivuje čitateľov, aby sa venovali štúdiu dejín v iných príručkách a encyklopedických dielach. Prajeme čitateľom príjemné čítanie a radosť z objavovania našej spoločnej minulosti.

Marián G A Z D Í K

OBSAH

Predslov	11
1. Svet vo vesmíre	13
2. Svet v čase	15
3. Počiatky života	18
4. Doba rýb	21
5. Doba uhoľných močiarov	25
6. Doba plazov	30
7. Prvé vtáky a prvé cicavce	34
8. Doba cicavcov	38
9. Opice, ludoopy a nižší ľudia	42
10. Neandertálec a rodézsky človek	47
11. Prví skutoční ľudia	51
12. Primitívne myslenie	56
13. Počiatky obrábania zeme	61
14. Prví Američania	67
15. Sumer, raný Egypt a písmo	71
16. Primitívne kočovné národy	75
17. Prvé národy moreplavcov	79
18. Egypt, Babylon a Asýria	84
19. Prvotní Árijci	91
20. Novobabylonská ríša a ríša Dareia I.	96
21. Raná história Židov	101
22. Kňazi a proroci v Judsku	107
23. Gréci	111
24. Vojny Grékov a Peržanov	117
25. Veľkolepé Grécko	121
26. Ríša Alexandra Veľkého	125
27. Múzeum a knižnica v Alexandrii	129
28. Život Gautamu Budhu	135
29. Kráľ Ašóka	140

OBSAH

30. Konfucius a Lao-C'	142
31. Do dejín vstupuje Rím	148
32. Rím a Kartágo	153
33. Rast rímskeho impéria	159
34. Medzi Rímom a Čínou	170
35. Život obyčajných ľudí v ranej Rímskej ríši	175
36. Náboženské hnutia v Rímskej ríši	181
37. Ježišovo učenie	188
38. Vývin kresťanskej doktríny	195
39. Barbari vnikajú do impéria na východe a na západe	199
40. Huni a zánik západnej ríše	204
41. Byzantské a Sasánovské ríše	209
42. Dynastie Sui a Tang v Číne	214
43. Mohamed a islam	217
44. Veľké dni Arabov	220
45. Vývin latinského kresťanstva	226
46. Križiacke výpravy a doba pápežskej dominancie	236
47. Odbojní vládcovia a veľká schizma	246
48. Mongolské výboje	255
49. Intelektuálne znovuzrodenie Európanov	261
50. Reformácia rímskokatolíckej cirkvi	271
51. Cisár Karol V.	276
52. Doba politických experimentov, veľkej monarchie, parlamentov a republikanizmu v Európe	285
53. Nové ríše Európanov v Ázii a v zámorí	297
54. Americká vojna za nezávislosť	304
55. Francúzska revolúcia a reštaurácia monarchie vo Francúzsku	310

56. Neistý mier v Európe, ktorý nastal po páde Napoleona	319
57. Rozvoj aplikovanej vedy	325
58. Priemyselná revolúcia	336
59. Vývin moderných politických a spoločenských ideí	340
60. Expanzia Spojených štátov	352
61. Začiatok prevahy Nemecka v Európe	362
62. Nové námorské ríše parníkov a železníc	365
63. Európska agresia v Ázii a vzostup Japonska	373
64. Britská ríša v roku 1914	378
65. Doba zbrojenia v Európe a prvá svetová vojna v rokoch 1914 – 1918	381
66. Ruská revolúcia	388

PREDSLOV

Tieto Stručné dejiny sveta sa majú čítať priamočiaro, takmer tak, ako sa číta román. To dáva najvšeobecnejším spôsobom správu o našich súčasných znalostiach o dejinách, bez drobných detailov a komplikácií. Čitateľ by mal byť schopný získať z nich všeobecný prehľad o histórii, a ten je nevyhnutný pre štúdium konkrétneho obdobia alebo dejín konkrétnej krajiny. Možno ich vnímať ako užitočný prípravný exkurz pred čítaním autorovho rozvinutejšieho a explicitnejšieho *Náčrtu dejín*. Avšak ich hlavný cieľ je vyhovieť potrebám zaneprázdneného bežného čitateľa, príliš hnaného do štúdia máp a časových tabuliek toho *Náčrtu* v detailoch, ktorý si praje si osviežiť a opraviť svoje polozaбудnuté alebo fragmentárne predstavy o veľkom dobrodružstve ľudstva. Nie je to obsahom ani zhustením toho predošlého diela. V rámci svojho cieľa *Náčrt* neumožňuje nijaké ďalšie zhustenie. Toto sú oveľa zovšeobecnenejšie Dejiny, naplánované a napísané nanovo.

H. G. WELLS

P o z n á m k a

V súčasnom vydaní prvých 66 kapitol zostáva v podobe, v akej ich zanechal H. G. Wells okrem drobných faktických opráv, ktoré vykonal Raymond Postgate a ja. Autorom posledných piatich kapitol je Raymond Postgate.

G. P. WELLS¹

---

¹ Tento preklad obsahuje len prvých 66 kapitol, ktoré napísal sám H. G. Wells, pozn. prekl.

SVET VO VESMÍRE

Príbeh nášho sveta je príbehom, ktorý je ešte stále známy veľmi nedokonale. Pred pár sto rokmi ľudia disponovali dejinami, ktoré boli o málo dlhšie než posledných 3 000 rokov. To, čo sa stalo pred týmto obdobím, bolo otázkou legiend a špekulácií. Vo veľkej časti civilizovaného sveta sa verilo a učilo, že svet bol stvorený naraz v roku 4004 pred n. l., hoci vedecké authority sa líšili v názore, či sa to udialo na jar alebo na jeseň v tom roku. Táto fantasticky presná nesprávna predstava sa zakladala na príliš doslovnej interpretácii hebrejskej Biblie a na dosť ľubovoľných teologických predpokladoch s ňou spojených. Takýchto myšlienok sa už náboženský učitelia dávno vzdali a všeobecne sa podľa všetkých náznakov prijíma, že vesmír, v ktorom žijeme, podľa všetkého existoval obrovské časové obdobie a pravdepodobne nekonečný čas. Samozrejme, tieto náznaky môžu byť klamné, rovnako ako sa priestor môže zdať nekonečný tým, že sa položia zrkadlá oproti sebe na opačných koncoch. Ale to, že univerzum, v ktorom žijeme, existuje len šesť či sedem tisíc rokov, sa môže považovať za úplne prekonanú myšlienku.

Zem, ako dnes všetci veľmi dobre vedia, je sféroid, zľahka stlačená guľa, ako pomaranč, s priemerom takmer 13 000 kilometrov. O jej sférickom tvare vedelo aspoň obmedzené množstvo inteligentných ľudí už takmer 2 500 rokov, ale pred týmto obdobím sa predpokladalo, že je plochá, a rôzne predstavy, ktoré sa teraz zdajú fantastické, sa týkali jej vzťahu k oblohe,

hviezdam a planétam. Vieme, že sa otočí okolo svojej osi (ktorá je zhruba o tridsaťdeväť kilometrov kratšia než je priemer Zeme na rovníku) za dvadsaťštyri hodín a toto je príčinou striedania dňa a noci, že obehne okolo Slnka po zľahka skreslenej a pomaly sa meniacej oválnej dráhe za jeden rok. Jej vzdialenosť od Slnka sa mení od stoštyridsaťsedem miliónov kilometrov v najbližšom bode po stopäťdesiatdva miliónov kilometrov.

Okolo Zeme obieha malá guľa, Mesiac, v priemernej vzdialenosti 385 000 kilometrov. Zem a Mesiac nie sú jediné telesá, ktoré putujú okolo Slnka. Existujú aj planéty Merkúr a Venuša vo vzdialenosti päťdesiatosem a stoosem miliónov kilometrov, a za dráhou Zeme, keď neberieme do úvahy pás početných menších telies, planétok, sú Mars, Jupiter, Saturn, Urán, Neptún a Pluto, ktorých vzdialenosti od Slnka sa merajú v stovkách alebo tisíckach miliónov kilometrov. Tieto obrovské čísla sú pre človeka ťažké na pochopenie. Čitateľovej obrazotvornosti môže pomôcť, ak zredukujeme Slnko a planéty do pochopiteľnejšej menšej mierky.

Ak teda zobrazíme našu Zem ako malú loptičku s priemerom dva a pol centimetra, Slnko bude veľká guľa s priemerom dve a trištvrte metra a vo vzdialenosti dvesto deväťdesiatpäť metrov, čo je zhruba tretina kilometra, teda štyri alebo päť minút chôdze. Medzi Zemou a Slnkom budú dve vnútorné planéty, Merkúr a Venuša, vo vzdialenosti 114 a 213 metrov od Slnka. Všade okolo týchto telies je prázdnota, až kým príde k Marsu, 448 metrov za Slnkom, Jupiter vyše 1 609 metrov ďaleko, má zhruba 30,5 centimetra v priemere, Saturn o niečo menší je 3 218 metrov ďaleko, Urán,

Neptún a Pluto sú vo vzdialenosti šesť a pol, osem a takmer trinásť kilometrov. Potom ničota a ničota až na malé častice a putujúce kúsky zriedenej hmly v dĺžke tisícok kilometrov. Najbližšia hviezda od Zeme v tejto mierke by bola 80 000 kilometrov ďaleko.

Tieto čísla azda poslúžia na vytvorenie istej predstavy o obrovskej prázdnote vesmíru, v ktorom prebieha dráma života.

Lebo v celej tejto obrovskej prázdnote vesmíru vieme určite, že život existuje len na povrchu Zeme. Ten nesiahá ďalej než 4,8 kilometra do hĺbky v rámci takmer 6 440 kilometrov, ktoré nás delia od stredu našej zemegule, a nesiahá viac ako osem kilometrov nad jej povrch, okrem vzduchu, ktorý tam vynesú ľudskí dobrodruhovia.

Najväčšia zmeraná hĺbka v mori ide až do vzdialenosti osem kilometrov. Nijaký vták nevyletí do výšky osem kilometrov a malé vtáčiky a hmyz, ktoré tam vyniesli lietadlá, odpadli v bezvedomí hlboko pod touto hranicou. Zjavne celý neobmedzený vesmír je inak prázdny a mŕtvy.

2.

SVET V ČASE

Za posledných päťdesiat rokov sa odohralo mnoho pozoruhodných a zaujímavých špekulácií zo strany vedcov o veku a pôvode našej Zeme. Fyzické a astronomické vedy sú zatiaľ príliš nevyvinuté, aby poskytovali nie-

čo viac ako dohady. Všeobecná tendencia je odhadovať vek našej zemegule ako dlhší a dlhší. Teraz sa zdá pravdepodobné, že Zem nezávisle existuje ako rotujúca planéta otáčajúca sa okolo Slnka po obdobie dlhšie ako 2 000 000 000 rokov. Možno je to ešte oveľa viac. Táto dĺžka času absolútne presahuje našu obrazotvornosť. Pred týmto obrovským obdobím oddelenej existencie Slnko, Zem a ostatné planéty, ktoré obiehajú okolo neho, mohli byť veľkým vírom rozptýlenej hmoty v kozme. Ďalekohľady nám v rôznych častiach oblohy odhaľujú žiarivé špirálovité oblaky hmoty, špirálovité hmloviny, a ukazuje sa, že sa otáčajú okolo stredu. Mnohí astronómovia predpokladajú, že Slnko a jeho planéty boli kedysi takou špirálou a ich hmota prešla zhustením do ich dnešnej podoby. V priebehu majestátnych éonov času sa to zhušťovanie dialo, až kým sa v tej rozľahlej vzdialenej minulosti, o ktorej sme poskytli údaje, dali rozlíšiť svet a jeho mesiac. Otáčali sa omnoho rýchlejšie než dnes. Boli v menšej vzdialenosti od Slnka. Obiehali okolo neho oveľa rýchlejšie a boli pravdepodobne na povrchu rozžeravené alebo roztavené. Samotné Slnko predstavovalo na oblohe oveľa väčšiu žiaru.

Keby sme sa mohli cez nekonečnosť času vrátiť späť a uvidieť Zem v tomto skoršom období, skôr než čokoľvek iné by sme uvideli scénu pripomínajúcu vnútro vysokej pece alebo povrch lávového prúdu, skôr ako sa ochladí a vytvorí sa na ňom kôra. Nebolo by vidno nijakú vodu, lebo všetka voda by bola nadmieru zohriata para v búrlivej atmosfére sírnatých a kovových výparov. Pod atmosférou by sa oceán roztavenej skalnatej hmoty víril a varil. Na oblohe ohnivých oblakov by sa

prehnela žiara náhliaceho Slnka a Mesiaca rýchlo ako horúci dych plameňov.

Pomaly, postupne, ako nasledoval jeden milión rokov za druhým, stratila táto ohnivá scéna svoju výbušnú žeravosť. Pary na oblohe pršali na Zem a nad hlavou redli, na povrchu roztopeného mora sa objavovali veľké škvarové kôry tvrdnúcej skaly, ktoré klesali, aby ich nahradili iné plynné masy. Slnko a Mesiac, ktoré sa od seba vzdalovali a zmenšovali, švihali znižujúcou sa rýchlosťou po oblohe. Vtedy Mesiac pre svoj menší objem už vychladol hlboko pod bod rozžeravenia a striedavo zakrýval a odrážal slnečné svetlo v sérii zatmení a splnov.

A tak úžasne pomaly v priebehu nesmierne dlhého času sa Zem stávala čím ďalej viac tou Zemou, na ktorej žijeme, až napokon nastal čas, keď sa v chladnúcom vzduchu začala kondenzovať do oblakov para a prvý dážď so syčaním padal na prvé balvany na Zemi. Po nekonečné tisícročia sa do atmosféry ešte stále vyparovala väčšia časť vodnej hmoty Zeme, ale boli tu horúce potoky tečúce po kryštalizujúcich sa kameňoch pod nimi, ako aj nádrže a jazerá, do ktorých tieto prúdy odnášali úlomky a ukladali nánosy.

Napokon sa musel dosiahnuť stav, pri ktorom by sa človek dokázal postaviť na zem, poobzerať sa okolo seba a žiť. Keby sme mohli v tom čase navštíviť Zem, stáli by sme na veľkých blokoch skál podobných láve bez stopy po pôde či živej vegetácii, pod oblohou rozčerenou búrkami. Mohli by na nás útočiť horúce a prudké vetry, ktoré silou prevyšovali to najbúrlivejšie tornádo, aké kedy dulo, a prívaly dažďa, o akých naša jemnejšia, pomalšia Zem nemá ani potuchy. Popri nás by sa valila

voda týchto lejakov, blatistá s koristou skál, spájajúcich sa do riav a zarezávajúcich sa hlboko do roklín a kaňonov. Tie by hnali popri nás, aby uložili svoje usadeniny v najstarších moriach. Cez oblaky by sme zazreli veľké Slnko pohybujúce sa cez každodennú vlnu zemetrasení a otrasov. A Mesiac, ktorý je dnes obrátený k Zemi jednou stranou, sa viditeľne otáčal a ukazoval stranu, ktorú dnes neprestajne odvracia.

Zem starla a deň sa predlžoval, Slnko bolo čoraz vzdialenejšie a jemnejšie, pohyb Mesiaca na oblohe ochabol. Intenzita dažďov a búrok sa zmenšila a voda v prvých oceánoch stúpala a zliala sa do jedného šatu oceánu, ktorý odvtedy nosí naša planéta .

Avšak vtedy nebol na Zemi ešte nijaký život. Moria boli bez života a skaly boli neplodné.

3.

POČIATKY ŽIVOTA

Poznanie, ktorým disponujeme o živote pred počiatkom ľudských spomienok a tradícií, sa odvodzuje do veľkej miery zo stôp a fosílií živých bytostí v navrstvených kameňoch. V íle a v bridlici, vo vápenci alebo pieskovi nachádzame zachované kosti, ulity, tkanivá, stonky, plody, odtlačky stôp, vrypy a podobné nálezy bok po boku so známkami po prehistorických potopách a jamách po prehistorických dažďoch. Vďaka neúnavnému skúmaniu tohto Záznamu skál sa pospájala minulá história života na Zemi. Také je dnes všeobec-

né poznanie. Sedimentárne horniny neležia úhľadne vrstva nad vrstvou. Boli pokrčené, ohnuté, navzájom prerazené, zdeformované a vzájomne premiešané ako knihy v knižnici, ktorú opakovane vylúpili a vypálili, a je to len výsledok mnohých životov oddaných svojej práci, že sa tento Záznam dal do poriadku a prečítali ho.

Tie najstaršie skaly v tomto Zázname nazývajú geológovia azoické skaly, pretože neukazujú nijaké stopy po živote. Veľké oblasti týchto azoických skál ležia neodkryté v Severnej Amerike a majú takú hrúbku, že podľa geológov predstavujú aspoň polovicu geologického záznamu. Dovoľte mi zopakovať tento hlboko významný fakt. Polovica veľkého intervalu času, odkedy sa na Zemi dali po prvý raz rozlíšiť pevnina a more, nám po sebe nezanechala nijaké stopy života. Prvé možné fosilné stopy sú nejasné a ešte nie sú úplne vysvetlené. Avšak postupne, ako po časovej osi zachovaných záznamov stúpame hore, začínajú byť známky minulého života hojnejšie a zrozumiteľnejšie. Prvé obdobie svetovej histórie, o ktorom máme dosť vyčerpávajúci obraz, nazývajú geológovia staršie prvohory (paleozoikum). Jeho skamenené morské dná obsahujú stopy po veľkej rôznorodosti organizmov: ulity malých mäkkýšov, stonky a kvetom podobné hlavy zoofytov, morské riasy a stopy a pozostatky po morských červoch a kôrovcoch. Veľmi skoro sa objavujú isté organizmy dosť podobné voškám, plaziace sa tvory, ktoré sa dokážu pregúľať do guľiek ako to robia vošky, trilobity. Neskôr, zhruba o pár miliónov rokov, prichádzajú akési morské škorpióny, pohyblivejšie a mocnejšie tvory než dovtedy videl svet.